

ЗАСВОЄННЯ ЗНАЧЕНЬ ШЛЯХОМ СКЛАДАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

В.Ф. Казібекова

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Херсонський державний університет

На початку третього тисячоліття все частіше констатуємо зменшення місця і ролі літератури в житті сучасного суспільства. Цей факт є наслідком глибокої трансформації, що відбувається в суспільстві, і зумовлених нею процесів у розвитку культури минулого століття. Сучасна цивілізація представлена мас-медіа, які замінили функції літератури та мистецтва. Дослідження літературних інтересів учнів свідчать, що у сучасних школярів ослаблена пам'ять на прочитане, різко знизилися якість і швидкість читання (Петрова, 2004). Серед прочитаних за останній час книг учні майже не називають ліричних збірок, п'єс, їм складно самотійно працювати з різними джерелами інформації. В наслідку – низька грамотність, дуже низький рівень мовленнєвого розвитку сучасної молоді, часто невміння висловити навіть доволі прості думки.

У такій ситуації і шкільний вчитель, і вузівський викладач змушені шукати інноваційні форми роботи, щоб залучити своїх здобувачів освіти до розуміння наукових понять, загадок художньої літератури і рідного слова загалом. Однією з таких форм є створення лінгвокультурологічного словника до наукових текстів і художніх творів.

Як зазначила Мацько Л., «об'єктом лінгвокультурології є взаємозв'язки мови й культури, їх взаємодія, предметом – мовні одиниці, що несуть культурологічну інформацію, культурні цінності у формах національної культури та національної мови, мова як форма культури і словесне мистецтво як культура» [5, с.61].

Беценко Т. вбачає мету лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту у цілеспрямованому виявленні, аналізі та описі різнорівневих мовних

одиниць, співвіднесених з певним етнокультурним простором, які є характерною ознакою народного (етнічного) континууму – його духовно-матеріальної дійсності, відбивають етномовний колорит і створюють культурний фон тексту, ідентифікують його з певною моделлю етнокультурного буття, забезпечують відтворення етнічної картини світу і виступають мовно-естетичними знаками національної культури [1, с.249]. У полі предмету аналізу знаходяться різнорівневі мовні одиниці, співвіднесені з певним етнокультурним соціумом, які виступають характерними складовими його мовно-побутової дійсності, допомагають створювати необхідний культурний фон тексту.

Важливість та потреба в оволодінні й використанні лінгвокультурологічного аналізу тексту полягає в тому, що він дає змогу глибоко, всебічно осягнути власну й іншу етнічну дійсність при допомозі мови. У процесі виконання такого виду роботи значно розширюється світогляд індивіда, підвищується його креативний потенціал, пробуджується його інтерес до власної культури і культур інших народів [1, с.250].

Драбовська В. стверджує, що «з позиції теорії міжкультурної комунікації та лінгвокультурології словник є засобом відображення культури суспільства, його національної унікальності й неповторності, особливостей способу життя та діяльності» [3, с.1]. Сучасні лінгвокультурологічні студії спрямовані на аналіз мовних одиниць у національно-культурному аспекті, що викликає необхідність інтерпретації того, в якому вигляді та яким чином різнотипна культурна інформація знаходить відображення в лексичній одиниці [3, с.2].

Така форма роботи з текстом і зі словом допомагає учням опанувати багатьма видами умінь і навичок мовного і мовленнєвого циклу, сприяє оволодінню поняттями, розширює діапазон прямих і непрямих значень слова, розвиває мовне чуття, що є основою орфографічних навичок, дозволяє розглянути мовне явище з боку семантики (Мацько, 2011).

Дуже важливим постає сприйняття учнями тексту, проникнення в його зміст. Вчитування в слова, створення їх концептуальної характеристики

уможлиблює це. Для того щоб учні відчули значення слова, необхідно певним чином організувати роботу з текстом. Методичним прийомом, що сприяє сприйняттю слова в його естетичній функції, є лінгвістичний коментар слова, словникова робота з подальшим розглядом цього слова у науковому і в художньому контексті, де воно набуває додаткові смислові або стилістичні відтінки. Пізнавальний потенціал такого аналізу – невичерпний.

Створення власного словника дозволяє учням відчувати себе причетними до дослідницької роботи, а також вирішити ряд інших завдань: виховати толерантність, розвинути інтерес до уроків мови і літератури, розкрити власні творчі здібності. Систематична робота по створенню лінгвокультурологічного словника до художніх і наукових текстів важлива і актуальна. У словнику даного типу представлені комплексна і лінгвістична характеристики слова, його зв'язки з іншими словами і навколишнім світом. Використання словника на уроках створює у учнів цільову установку на засвоєння шкільної програми, формує переконаність не тільки в навчальній значущості, а й в практичній користі навичок з української мови та літератури, розвиває інтелект, долучає до історії і культури свого народу. Заняття з лінгвокультурологічним словником дозволяють побачити слово під новим кутом зору, дозволяють ще по-новому інтерпретувати текст.

Формування умінь користуватися словником, читати словникову статтю, створення потреби звертатися до словника пов'язані з вихованням дбайливого ставлення до рідної мови, чуйної уваги до слова. Створюючи власний словник, учні користуються одночасно кількома різними словниками – тлумачним, етимологічним, словником синонімів, антонімів, порівнюють їх, дізнаються, яка інформація і з яким ступенем повноти міститься в тому чи іншому словнику.

На думку дослідників, найбільш результативним для створення лінгвокультурологічного словника є метод проєктів [6].

Метод проєктів – освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них

специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку. Метод проєктів – це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності.

Основним завданням навчання за методом проєктів є дослідження дітьми разом з вчителем навколишнього життя. Метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів – з індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного відрізка часу. Цей метод органічно поєднується з іншими груповими методами. Метод проєкту дозволяє учням розкрити свої творчі здібності, висловити свої думки в зручній для них формі.

Література:

1. Беценко Т.П. Аналіз художнього тексту: лінгвокультурологічний підхід. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24(1). С.247–253.
2. Беценко Т.П. До питання про лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту як різновид пошуково-креативної діяльності. *Національна ідентичність в мові і культурі: зб. наук. праць / за заг.ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. К. : Талком, 2018. С.9-13.*
3. Драбовська В.А. Лінгвокультурологічна концепція лексикографії США. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.
4. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ: Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
5. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 56-66.
6. Характеристика методу проєктів: Електронний ресурс [режим доступу: <https://sites.google.com/site/harakteristikametoduproektiv6/metod-proektiv>]
7. Петрова Т.С. Анализ художественного текста и творческие работы в школе. 6 класс. М: Московский Лицей, 2004.